

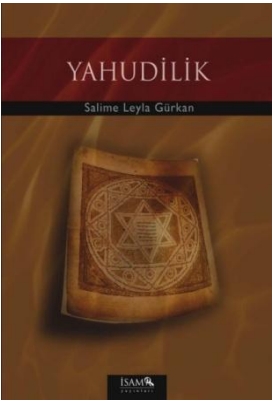
Ötekini Anlamak

Yahudilik, Salime Leyla Gürkan,
İsam Yayınları, İstanbul, 2008, 278 s.

Amerika dönüşünde Konferansını dinlediğim bir hocamız, heyecanla bazı şeyleri eleştiriyordu. Eleştirdiği şeylerden aklımda kalan en önemlisi Türkiye'deki dinler tarihçilerinin Yahudiliğe haddinden fazla yer verdikleri meselesiydi. Üstada göre, dünya genelinde nüfusu yaklaşık 20 milyon civarında olan bir topluluğun dinine derslerde ve araştırmalarda ancak dünya nüfusu içinde kapladıkları alan kadar yer verilmeliydi. Yedi milyara yaklaşan dünyada 20 milyon deve de kulak bile sayılmazdı. Bu yüzden de ısrarla müfredattan tamamen çıkarılmasını bu olmazsa da bir derste işlenen bir konu olarak geçiştirilmesi gerektiğini, aksi davranışın hiçbir şekilde pragmatist olmadığını söylüyordu. Böylesi bir söylem de öncelikle bir mantık hatası vardı. Demografik yapıyla kültürel, felsefi ve dini ağırlık aynı şey değildir. Bir topluluğun yeryüzünde kapladığı yer küçük olabilir ama etkisi fazla olabilir ya da atasözünde

söylenenin aksine cürmünden büyük yer yakabilir. İkinci olarak incelenecek ya da eğitimi verilecek dinsel ya da felsefi geleneğe müntesiplerinin sayısına bakarak karar verilmez. O takdirde bugün müntesibi hiç bulunmayan dinleri araştırmanın ya da öğretmenin hiçbir mantığı olmayacaktır.

Yahudilik ya da Musevilik tarih sahnesine çıktığı andan itibaren sürekli çok küçük bir topluluğun dini olarak kalmıştır. Üstelik bu küçük topluluk yüzlerce yıldır hem sürgün hayatı yaşamakta hem de muhtelif

ülkelere dağılmış, parçalanmış bir yapıya sahiptir. Yahudilik ise müntesiplerinin onca parçalanmışlığa yeryüzünün muhtelif belde-lerine yayılmış olmasına rağmen ayakta kalmayı başaran bir dindir. Ve artık din olmanın ötesine geçmiş ve bir kimlik haline gelmiş, ırk ve inanç öylesine içice geçmiştir ki, artık birini diğerinden ayrı ifade etmek neredeyse imkânsızlaşmıştır. Şili'den Urugay'a, Avustralya'dan İran'a, G. Afrika'dan Özbekistan'a, Hindistan'dan Kosta Rika'ya kadar dünyanın hemen hemen her yerinde olan ikinci bir halktan daha söz edilebilir mi? Yine buldukları ülkelerin neredeyse tamamında sosyal, kültürel, politik ve ekonomik hayatın ya fiilen içinde ya da geri planında olmayı başarabilen başka bir halk var mı? Birçok yerde istenmeyen adam ilan edilip sürekli sürgün pozisyonunda olmasına rağmen buldukları yerde hızlı bir şekilde kök salmayı başarabilen başka bir halk var mı?

Evet, Yahudileri diğer insanlardan ayrı kılan özgün yapan yönleri hakkındaki yukarıdaki soruları çoğaltmak pekâlâ mümkündür. Bu yüzden Yahudilik/ler sadece dinler tarihinin konusu olamayacak kadar girift ve geniş bir konudur. Kaldı ki ülkemizde yapılan özgün çalışmalar bir elin parmaklarını geçemeyecek kadar azdır. Hz. Peygamberin Mekke'de davetine ilk başladığı anlardan itibaren Müslümanların şöyle ya da böyle yakından ilişkide oldukları en önemli topluklardan birisi Yahudilerdir. Özellikle Medine'ye hicretten sonra ilişki, diyalog, işbirliği ve çatışma gibi farklı boyutlarda devam etmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Müslümanlar zaman zaman açıklama gerektiren konularda kendi literatürlerinde bulamadıkları bir konu için Yahudi metinlerine müracaat etmişler ve "İsrailiyat" adı verilen rivayetlerin ortaya çıkmasına neden olmuşlar; zaman zaman da Yahudiler İslam düşünce sisteminden fazlaca etkilenmişler ve Maimonides gibi Yahudi tarihi açısından son derece önemli bir isim bütün düşünce sistemini İslam kelimeleri üzerine bina edecektir. Ya da Kabbala ve Hurufilik arasındaki benzerlikler birçok araştırmacının hangi geleneğin diğerini etkilediğini izah etmekte zorlamasına neden olacak kadar içice geçmiştir.

1492’de İspanya’dan sürülen Yahudilere Osmanlı kucak açmış ve onları ülkenin muhtelif yerlerine yerleştirerek hayatlarını sürdürmelerini sağlamıştır. O tarihlerde kimsenin istemediği (1290’da İngiltere’den, 1394’de Fransa’dan sürülürler.) bu insanlara sadece Osmanlının kucak açması manidardır. Aramızda böylesine derin tarihsel bağlar ve karmaşık ilişkiler bulunan bu halkı ve dinlerini anlamak son derece önemlidir. Bu yüzden ülkemizde yapılan ve yapılacak olan özgün çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda Salime Leyla Gürkan’ın “Yahudilik” üst başlığını taşıyan çalışması diğer çalışmalardan bir adım öne çıkmaktadır. Kuşkusuz girişte belirttiğimiz Yahudiliği konuşmanın gereksiz olduğunu, zaman kaybı olduğunu düşünen bakış açısına rağmen gerek İslam dünyasında gerekse ülkemizde birçok eser ortaya konmuştur. Ancak bu eserlerin büyük bir kısmı reddiye tarzında hazırlanan ve karşımızdaki “tanıma”ya yarayan eserler olmaktan çok “tanımlama”ya ve “mahkum” etmeye dönük çalışmalardır. Gürkan’ın çalışması ise bir örneğini Baki Adam’ın “Yahudi Kaynaklarına göre Tevrat” adlı özgün çalışmasında gördüğümüz tarzda “Yahudilik”i tanımamıza ve anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Salime Leyla’nın çalışması ilk bakışta benzer Yahudilik çalışmalarından ayrılmakta ve salt bir Yahudi tarihi kitabı olmanın ötesine geçmektedir. Çalışmasında Yahudiliği, Tarihi, Teolojik ve Pratik olmak üzere üç bölümde ele alan Gürkan, tarihi süreç başlığı altında hem Yahudiliğin hem de İsrailoğullarının tarihsel seyrini ortaya koymaktadır. Avram (İbrahim)’la başlayan modern İsrail devletiyle günümüze kadar uzanan İsrailoğullarının öznel tarihi, kitabın bu bölümünde okura bütüncül bir tarihsel perspektif kazandıracak tarzda işlenmiştir. Öyle ki, Yahudilerin Müslümanlarla ve diğer toplumlarla olan ilişkileri de bu bağlamda ele alınmış ve ana hatlarıyla ifade edilmeye çalışılmış.

İkinci bölümde Yahudi teolojisindeki Tanrı, Tevrat/Kutsal Kitap, İsrail, Peygamberlik, Ahiret İnancı, Mesih düşüncesi, Yahudi mistik geleneği olan Kabala gibi temel hususlar ele alınmış. Üçüncü bölümde ise Gürkan “otorite oluşturma noktasında inançtan

ziyade, pratiği öne çıkararak bir din" (s.61) olarak nitelendirdiği Yahudilikteki "Pratik Boyut"u incelemektedir. İsrailoğullarının asırlardır süren diaspora yaşamları ve dünyanın dört bir yanına yayılmalarına rağmen geleneklerine ve kimliklerine bu denli sahip çıkmalarının asimile olmamalarının sebeplerinden birisi belki de onların pratiğe verdikleri bu önem olsa gerektir. Öyle ki, bu pratiklerini çoğu zaman dünyanın diğer halklarına da kabul ettirmişlerdir. Uluslar arası taşımacılık yapan havayolu şirketleri sayılarının azlığı ya da çokluğuna bakmaksızın Yahudilere özel (koşer damgalı) menü bulundurmaktadır. İlk bakışta bunun onların ekonomik ve siyasal güçlerinin bir göstergesi olduğu düşünülebilir. Lakin diğer taraftan onların ne olursa olsun gelenek ve inançlarına bağlılıklarının bir göstergesi olduğu da unutulmamalıdır. Çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir ülkede bile seyahat acenteleri mola saatlerini namaz vakitlerine göre ayarlama ya da benzeri hassasiyetleri göstermezken dünyanın en seküler turizm şirketleri bile Yahudi dininin pratiklerini dikkate alarak hareket etmektedir.

Gürkan eserinde, pratik boyut bölümünde doğum, evlilik, ergenlik, ölüm gibi konuların yanında yeme içme kuralları, temizlikle ilgili uygulamalar, ibadet ve bayram, yabancılarla münasebetler ve onların dine kabulleri gibi konuları işleminin yanı sıra günümüzün önemli konularından birisi olan kadın konusunu ele almaktadır. Kitap detaylı bir kronoloji, tarihsel dönemleri gösteren birkaç harita ve sözlük bölümüyle son bulmakta. Eserin güzel ve kapsayıcı olduğu ve okura bütün olarak Yahudilik hakkında ciddi bir perspektif kazandıracağı aşikar.

Cengiz BATUK

(Y.Doç. Dr. OMÜ. İ.F.)

